

## СУБ'ЄКТИ ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРАВОВІДНОСИН У СФЕРІ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА

**В. Ю. Уркевич,**

д-р юрид. наук, провід. наук., співробітник  
НДІ правового забезпечення інноваційного  
розвитку НАПрН України

*У публікації охарактеризовано суб'єктів інвестиційних правовідносин у сфері сільського господарства. Особливу увагу приділено аграрним холдинговим компаніям (агрохолдингам), що останнім часом набули значного розповсюдження в Україні.*

**Ключові слова:** інвестиції, інвестиційні правовідносини, сільське господарство, суб'єкти інвестиційних правовідносин у сфері сільського господарства, аграрні холдингові компанії (агрохолдингу).

Інвестиційні відносини, тобто відносини, що виникають із приводу майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності, в результаті якої створюється прибуток (дохід) або досягається соціальний ефект, складаються в різних сферах економіки України. Урегульовані нормами права, названі відносини функціонують у формі інвестиційних правовідносин, у тому числі й у сфері сільського господарства. Ці правовідносини мають свою структуру, а їх елементами є об'єкти, суб'єкти й зміст (права й обов'язки учасників). Вивчення питання про суб'єктів інвестиційних правовідносин у сфері сільського господарства має важливе значення, оскільки безсуб'єктні правовідносини існувати взагалі не можуть. Характеристика суб'єктів інвестиційних правовідносин у сфері сільського господарства має важливе як теоретичне, так і практичне значення. Перше полягає в поглибленні відповідних теоретичних уявлень, а друге у вирішенні правозастосовних проблем.

Характеризуючи стан наукової розробки питання про суб'єктів інвестиційних правовідносин у сфері сільського господарства, слід відзначити, що про таких суб'єктів згадувалося при загальній характеристиці названих правовідносин [Див., напр.: 1; 2; 3]. Однак окремі дослідження саме суб'єктного складу інвестиційних правовідносин у сфері сільського господарства поки що не проводилися.

Мета цієї публікації – розкрити сутність суб'єктів інвестиційних правовідносин у сфері сільського господарства.

Переходячи до основного викладу, зазначимо, що ст. 5 Закону України «Про інвестиційну діяльність» від 18 вересня 1991 р., № 1560-ХІІ [4] визначає суб'єктів інвестиційної діяльності (а звідси й відповідних правовідносин) як інвесторів і учасників, якими можуть бути громадяни і юридичні особи України та іноземних держав, а також держави. Отже, чітко виділяються дві групи суб'єктів – інвестори й учасники інвестиційних правовідносин.

У загальному розумінні інвесторами вважаються суб'єкти інвестиційної діяльності, які приймають рішення про вкладення власних, позичкових і залучених майнових та інтелектуальних цінностей в об'єкти інвестування. Інвестори можуть виступати в ролі вкладників, кредиторів, покупців, а також виконувати функції будь-якого учасника інвестиційної діяльності.

Учасниками інвестиційної діяльності можуть бути громадяни та юридичні особи України чи інших держав, які забезпечують реалізацію інвестицій як виконавці замовлень або на підставі доручення інвестора.

Окремі дослідники зазначають, що суб'єктами інвестиційних правовідносин, які вкладають інвестиції в сільське господарство, є держава, органи законодавчої і виконавчої

влади, органи місцевого самоврядування, іноземні держави, вітчизняні та іноземні юридичні особи, які зацікавлені в розвитку сільського господарства [3, с. 28].

Держава як суб'єкт інвестиційних відносин в АПК здійснює правове регулювання, визначає інвестиційну, цінову, експортну, імпорتنу політику, правовий статус інвесторів, у тому числі вітчизняних та іноземних, безпосередньо виділяє на інвестування в АПК бюджетні кошти, встановлює форми, порядок та умови їх використання та контролю за виконанням, структуру органів виконавчої влади, які займаються інвестиціями в АПК, устанавлює їх повноваження, права та обов'язки, створює умови для розвитку аграрного і земельного ринків, вирішує питання щодо надання пільг як інвесторам, так і учасникам, насамперед виробникам сільськогосподарської продукції, забезпечує нормальний інвестиційний клімат, гарантії прав інвесторів і виробників продукції. Верховна рада України як законодавчий орган і суб'єкт інвестиційного права, приймає закони, якими визначається інвестиційна політика країни, у т.ч. в АПК, і якими регулюються інвестиційні відносини, що складаються в різних галузях економіки, закладає в Державному бюджеті України на відповідний рік розмір видатків для АПК та основні напрямки їх використання, в т.ч. у сільське господарство, здійснює парламентський контроль за правильністю витрачання бюджетних коштів, виділених для інвестування сільського господарства [3, с. 28].

Кабінет Міністрів України як найвищий орган виконавчої влади забезпечує реалізацію інвестиційної політики в АПК, здійснює управління інвестиціями, використанням державних коштів, виділених у Державному бюджеті на розвиток АПК і сільського господарства. До суб'єктів інвестиційної діяльності, які вкладають інвестиції в розвиток сільського господарства, належать також банки та інвестиційні фонди (наприклад, Аграрний фонд, страховий фонд тощо); органи місцевого самоврядування; державні, комунальні та приватні юридичні особи, кредитні та інші фінансові установи [3, с. 29].

Із викладеного можна підсумувати, що коло суб'єктів (учасників) інвестиційних правовідносин, які виступають інвесторами у сфері сільського господарства, є доволі широким й охоплює як органи державної влади, органи місцевого самоврядування, державні установи, так і приватних юридичних та фізичних осіб (у тому числі й іноземних).

До суб'єктів (учасників) інвестиційних правовідносин, які використовують інвестиції, належать виробники сільськогосподарської продукції. Вони можуть бути як інвесторами власних підприємств, так водночас і виробниками сільськогосподарської продукції.

Законодавчо сільськогосподарський товаровиробник визначається як фізична або юридична особа незалежно від форми власності та господарювання, в якій валовий дохід, отриманий від операцій із реалізації сільськогосподарської продукції власного виробництва та продуктів її переробки, за наявності сільськогосподарських угідь (ріллі, сіножатей, пасовищі багаторічних насаджень тощо) та (або) поголів'я сільськогосподарських тварин у власності, користуванні, в тому числі й на умовах оренди, за попередній звітний (податковий) рік перевищує 75 відсотків загальної суми валового доходу (ст. 1 Закону України «Про сільськогосподарську кооперацію» від 17 липня 1997 р. № 469/97-ВР [5]).

Зважаючи на це, суб'єктами інвестиційних правовідносин, які використовують інвестиції, є передусім сільськогосподарські підприємства різних організаційно-правових форм, – сільськогосподарські кооперативи, фермерські господарства, аграрні господарські товариства, приватні, державні й комунальні сільськогосподарські підприємства. Проте не виключеним є використання інвестицій у сільському господарстві й фізичними особами, зокрема, суб'єктами господарювання (приватними підприємцями).

Сільськогосподарський кооператив – це юридична особа, утворена фізичними та (або) юридичними особами, що є сільськогосподарськими товаровиробниками, на засадах

добровільного членства та об'єднання майнових пайових внесків для спільної виробничої діяльності в сільському господарстві та обслуговування переважно членів кооперативу.

Фермерські господарства визначаються формою підприємницької діяльності громадян із створенням юридичної особи, які виявили бажання виробляти товарну сільськогосподарську продукцію, займатися її переробкою та реалізацією з метою отримання прибутку на земельних ділянках, наданих їм для ведення фермерського господарства, відповідно до закону.

Аграрні господарські товариства функціонують переважно у формі акціонерних товариств і товариств з обмеженою відповідальністю. Основною метою їх діяльності є виробництво сільськогосподарської продукції, її переробка й реалізація.

Приватні, державні і комунальні сільськогосподарські підприємства, незалежно від того, що вони створені на підставі різних форм власності, займаються виробництвом сільськогосподарської продукції, її переробкою й реалізацією. Вони теж можуть бути суб'єктами (учасниками) інвестиційних правовідносин, які реалізують інвестиції.

Окремо слід зупинитися на такому суб'єкті інвестиційних правовідносин у сфері сільського господарства, як аграрні холдингові компанії, або ж агрохолдинги. Названі утворення останнім часом набули значного розповсюдження у сфері сільського господарства, сьогодні вони є найбільшими користувачами земельних ділянок сільськогосподарського призначення. Так, наприклад, агрохолдинг «Українські аграрні інвестиції» використовує 330 тис. га сільгоспугідь, підприємство ММК ім. Ілліча – 225 тис. га, агрохолдинг ДП «Нафком Агро» – 200 тис. га, компанія «Миронівський хлібопродукт» – 180 тис. га, компанія «Астарта-Київ» – 165 тис. га [6].

Спеціальне правове регулювання створення та діяльності агрохолдингів в Україні відсутнє. Закон України «Про холдингові компанії в Україні» від 15 березня 2006 р., № 3528-IV [7] визначає холдингову компанію як акціонерне товариство, яке володіє, користується та розпоряджається холдинговими корпоративними пакетами акцій (часток, паїв) двох або більше корпоративних підприємств. А холдинговий корпоративний пакет акцій (часток, паїв) становить собою пакет акцій (часток, паїв) корпоративного підприємства, який перевищує 50 відсотків чи становить величину, яка забезпечує право вирішального впливу на господарську діяльність корпоративного підприємства. Звідси аграрною холдинговою компанією (агрохолдингом) слід вважати акціонерне товариство, яке володіє, користується та розпоряджається холдинговими корпоративними пакетами акцій (часток, паїв) двох або більше сільськогосподарських корпоративних підприємств.

Беззаперечно, що агрохолдинги можна вважати доволі вдалою формою інтеграції та кооперування в сільському господарстві, оскільки вони об'єднують як безпосередніх виробників аграрної продукції (сільськогосподарські підприємства, фермерські господарства), так і мають у своєму складі заготівельні, переробні, торговельні підприємства, що забезпечують замкнений цикл виробництва й переробки сільськогосподарської продукції, випуск напівфабрикатів і готової продукції, продуктів харчування, їх реалізацію споживачам. Агрохолдинги є активними учасниками інвестиційних правовідносин, що складаються у сфері сільського господарства, а значна їх частина є прикладом залучення іноземних інвестицій, адже їх активи утворені з використанням коштів іноземних інвесторів.

Проте існують і негативні наслідки діяльності агрохолдингів для розвитку українського села. Як зазначає заступник голови Комітету Верховної Ради України з питань аграрної політики та земельних відносин С. Терещук, ефективність агрохолдингів може бути й вищою, а собівартість продукції в них нижча, бо землю обробляють спеціалізовані загони, не прив'язані до конкретного населеного пункту. Однак земля в такому випадку стає лише виробничим полігоном без урахування інтересів тих, хто живе в конкретному селі. Краще було б, якби кожне підприємство діяло тільки в межах одного населеного пункту [8]. Звідси можна зробити висновок, що, незважаючи на привабливість та ефективність функціонування агрохолдингів у сфері сільського господарства, таку

форму господарювання слід використовувати доволі обережно, не забуваючи й про інші форми аграрних товаровиробників.

Продовжуючи характеристику суб'єктів інвестиційних правовідносин у сфері сільського господарства, зазначимо, що, наприклад, Я.М. Грущинський пропонує виділити ще одну групу названих суб'єктів, – інших учасників, які не є сторонами таких правовідносин, але беруть участь у них [9, с. 7]. Якщо пристати на таку пропозицію, то можна припустити, що існують якісь учасники інвестиційних правовідносин, які, з одного боку, не є їх стороною, а з другого – усе ж таки беруть участь у них. З нашого погляду, такий підхід навряд чи є правильним, бо якщо суб'єкт бере участь в інвестиційних правовідносинах у сфері сільського господарства (як інвестор чи отримувач інвестицій – сільськогосподарський товаровиробник), то відповідно він і є їх учасником, між ним та його контрагентом складаються відповідні права й обов'язки у сфері інвестування.

Викладене дозволяє підсумувати, що суб'єкти інвестиційних правовідносин, їх різні види мають важливе значення для констатування таких правовідносин як таких, що складаються саме у сфері сільського господарства. Суб'єктами (учасниками) інвестиційних правовідносин у сфері сільського господарства, з одного боку, є інвестори (органи державної влади, органи місцевого самоврядування, державні установи, приватні юридичні та фізичні особи (у тому числі й іноземні)), а з другого – особи, які отримують, використовують інвестиції, – сільськогосподарські товаровиробники (сільськогосподарські підприємства різних організаційно-правових форм: сільськогосподарські кооперативи, фермерські господарства, аграрні господарські товариства, приватні, державні і комунальні сільськогосподарські підприємства, аграрні холдингові компанії (агрохолдинги), а також приватні підприємці). При цьому участь в інвестиційних правовідносинах у сфері сільського господарства саме названих суб'єктів (інвесторів і сільськогосподарських товаровиробників) є обов'язковою.

Перспективою наукових пошуків у напрямку порушених проблем може бути використання отриманих результатів у подальших дослідженнях, а також характеристика інших елементів інвестиційних правовідносин у сфері сільського господарства.

## ЛІТЕРАТУРА

1. Правові проблеми залучення інвестицій у сільське господарство та соціальну сферу села [Текст]: матеріали міжнар. науково-практичн. конф., м. Київ, 24 червня 2007 р. – К. : ІДП НАН України, 2007. – 156 с.
2. Семчик В. І. Організаційно-правові проблеми інвестицій у сільське господарство України [Текст] / В. І. Семчик // Стан та перспективи розвитку юридичної науки та освіти: міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 5-річчю створення юрид. ф-ту Нац. аграр. ун-ту (м. Київ, 17–18 листопада 2006 р.) : зб. наук. праць / за заг. ред. В. М. Єрмоленка та ін. – К. : Магістр-XXI сторіччя, 2007. – С. 9–12.
3. Інвестиційна діяльність у сільському господарстві: правові питання: монографія [Текст] / Кол. авторів; за ред. В. І. Семчика. – К. : ТОВ «Вид-во «Юридична думка», 2008. – 252 с.
4. Про інвестиційну діяльність : Закон України від 18.09.1991 р. № 1560-XII // Відом. Верхов. Ради України [Текст]. – 1991. – № 47. – Ст. 646.
5. Про сільськогосподарську кооперацію : Закон України від 17.07.1997 р. № 469/97-ВР // Відом. Верхов. Ради України [Текст]. – 1997. – № 39. – Ст. 261.
6. Крупнейшие лендлорды Украины [Електронний ресурс] / Режим доступу : <http://delo.ua/business/kрупnejshie-lendlordy-ukrainy-131578/>.
7. Про холдингові компанії в Україні: Закон України від 15.03.2006 р., № 3528-IV // Відом. Верхов. Ради України [Текст]. – 2006. – № 34. – Ст. 291.
8. Терещук С. Гірко слухати тих, хто ревно чіпляється за подовження мораторію на продаж землі [Текст] / С. Терещук // Урядовий кур'єр. – 2011. – 16 червня.

9. Грущинський Я. М. Правове регулювання агроінвестиційної діяльності в Україні [Текст] : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.06 / Я. М. Грущинський – К., 2011. – 16 с.

## **СУБЪЕКТЫ ИНВЕСТИЦИОННЫХ ПРАВООТНОШЕНИЙ В СФЕРЕ СЕЛЬСКОГО ХОЗЯЙСТВА**

**Уркевич В. Ю.**

В публикации дана характеристика субъектов инвестиционных правоотношений в сфере сельского хозяйства. Особое внимание уделено аграрным холдинговым компаниям (агрохолдингам), которые в последнее время приобрели значительное распространение в Украине.

**Ключевые слова:** инвестиции, инвестиционные правоотношения, сельское хозяйство, субъекты инвестиционных правоотношений в сфере сельского хозяйства, аграрные холдинговые компании (агрохолдинги).

## **SUBJECTS OF INVESTMENT LEGAL RELATIONSHIP IN AGRICULTURE SPHERE**

**Urkevych V.**

In the publication the characteristic of subjects of investment legal relationship in agriculture sphere is given. The separate attention is given the agrarian holding companies (agroholdings) which have got recently considerable distribution to Ukraine.

**Keywords:** investments, investment relations, agriculture, subjects of investment legal relationship in agriculture sphere, the agrarian holding companies (agroholdings).